

Begroten als spel

De Rijksbegrotingsfloppy 1992 biedt een uitgelezen kans minister van Financiën te spelen. Te veel van de huidige regeringslijn afwijken is echter niet mogelijk. Een verhoging van de belastingen leidt onmiddellijk tot het naar huis sturen van uw kabinet.

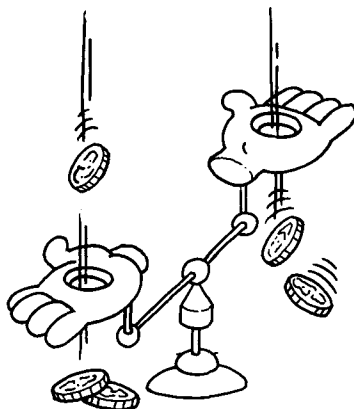
Welke econoom zou niet graag minister van Financiën willen zijn? Voor wie rond de Derde Dinsdag van september last van jeukende vingers krijgt, heeft het Ministerie van Financiën een aardigheidje bedacht: een begrotingsspel dat op MS-DOS computers gespeeld kan worden. Het programma is vooral bedoeld voor gebruik op middelbare scholen, waar het voor een flinke verlevendiging van het economie-onderwijs kan zorgen.

Het uitgangspunt van het begrotingsspel vormt de miljoenennota van dit jaar, de begroting van Kok. De verschillende begrotingsposten kunnen door de speler worden bijgesteld: omhoog, omlaag of in overeenstemming met de kabinetsplannen. De speler kan prioriteiten stellen, of het mes in bepaalde ministeries zetten. Verder moet de speler aangeven hoe krap het begrotingsbeleid mag zijn. De keuze is echter beperkt: harder bezuinigen mag wel, maar wie het financieringsstekort laat oplopen, of een eigen krappere norm voor het tekort overschrijft, krijgt een felicitatie wegens het failliet van de staatskas.

Het pakket dat zodoende ontstaat is het eigen 'regeerakkoord'. Daarmee gaat de speler vervolgens naar begrotingszaken, om het te laten doorrekenen. Alle posten verhogen en tegelijk het financieringsstekort willen verminderen blijkt natuurlijk niet zonder meer te kunnen, zodat de speler gelegenheid krijgt om het beleid bij te stellen. Desnoods door de belastingen te verhogen. De volgende stap is te kijken naar de gevolgen voor de inkomensverdeling, werkgelegenheid en de politieke steun. De minister wandelt naar het NIBUD – waar dit pakket is ontwikkeld – en krijgt inzage in de koopkrachteffecten voor vier typen huishoudens. Tweeverdieners, gezinnen met een uitkering, alleenstaande AOW-ers en zelfstandigen passeren de revue. Natuurlijk moet ook het Centraal Plan-

bureau worden bezocht, waar de economische effecten nog eens worden samengevat. Als het financieringsstekort niet hoger uitvalt dan de eigen doelstelling, en als men van de politieke haalbaarheid is verzekerd, dan kan de begroting naar het parlement.

De volgende fase is die van de meen- en tegenvallers. In de voorjaarsnota, de najaarsnota en bij de eindafrekening moeten deze worden verwerkt om het regeerakkoord zo goed mogelijk uit te voeren. De kunst van het bezuinigen wordt aldus spelenderwijs aangeleerd.

Hoe het programma precies werkt wordt niet vermeld. Het is een 'black box', waar een eenvoudig economisch model achter schuilgaat. Een model dat past bij de tijdgeest: bezuinigen is goed voor de schatkist, belastingen is slecht voor de populariteit van de minister. Er lijkt geen aanbodsijde in het model te zitten, lagere belastingtarieven leiden niet tot hogere werkgelegenheid (althans, dat bleek in mijn alternatieve ontwerp-begrotingen het geval te zijn). De handleiding, die overigens helder is, zou met een korte beschrijving van de gebruikte aannames vollediger zijn dan nu het geval is.

Enkele voorbeelden

Voor de aardigheid heb ik twee varianten van economisch beleid door-

gerekend. Mijn eerste variant leidt tot de nachtwakerstaat. Bezuinig op alle posten tien procent, behalve op justitie en defensie. Daaraan wordt tien procent meer uitgegeven. Reduceer verder het financieringsstekort met vijftien procent extra en gebruik de rest van de begrotingsruimte voor belastingverlaging. Als het aan de opstellers van het bezuinigingsspel ligt, wordt ik hiermee razend populair. Brede steun is mijn deel, met een comfortabele parlementaire meerderheid van 109 zetels. Dat alle inkomensgroepen er in inkomen voor op achteruit gaan, terwijl de werkgelegenheid daalt, is geen reden voor stemverlies. Wie de belastingen verlaagt kan blijkbaar niet stuk. Dat wreekt zich bij een 'Groen Links'-programma. Als we de uitgaven voor volkshuisvesting, onderwijs en infrastructuur elk met vijf procent laten stijgen, en aan milieu tien procent extra uitgeven, komen we direct in de problemen indien dat met belastingverhoging wordt gefinancierd. De regering wordt naar huis gestuurd (eigenlijk zou het programma dan ook moeten weigeren om de speler door te laten gaan naar de volgende ronde, maar dat is nu niet het geval). Geen nood, we kunnen wat bezuinigen op justitie, en geheel naar wens van de PSP-vleugel van Groen Links twintig procent op defensie korten. Maar bij de voorjaarsnota slaan de tegenvallers toe, en we dreigen alsnog failliet te gaan. Een tikje belastingverhoging leidt tot de politieke ondergang, dus moet er maar op de basisbeurs gekort worden. Het eindresultaat is dat alle inkomensgroepen behalve de zelfstandigen er in inkomen op vooruit gaan (inkomensplaatjes voor de aanstaande student worden echter niet gepresenteerd). De politieke haalbaarheid is niet voldoende, het financieringsstekort stijgt met een paar miljoen. Dat is niet genoeg voor een staatsfaillissement maar wel reden voor de boodschap dat deze Groen-linkse minister zonder wachtgeld naar huis wordt gestuurd.

Ik heb overigens op verschillende manieren geprobeerd of er een politiek haalbaar programma te maken valt waarbij de belastingen stijgen. Mij is het niet gelukt, de scholier die het wel weet te realiseren verdient wat mij betreft een speciale prijs. Er zit aan het programma namelijk een wedstrijd vast: iedereen mag, aan de hand van het begrotingsspel, een ontwerp begroting, voorzien van een motivering, naar het NIBUD stu-

ren (de sluitingsdatum is 1 december). Een 'deskundige jury' zal deze ontwerpen beoordelen.

Beperkingen en lof

Het bezuinigingsspel geeft de 'would be' minister van Financiën een keur van mogelijkheden om het beleid bij te stellen. De mogelijkheden en het bedieningsgemak van het programma zijn groot. Het is bovendien fantasierijk uitgevoerd. Het lijkt mij al met al een schitterend leermiddel. Natuurlijk zijn er ook enkele beperkingen.

Zo wordt landbouw niet als aparte begrotingspost genoemd, terwijl ik daar nou dolgraag het mes in had gezet. Snoeien in aftrekposten en tegelijk de belastingen verlagen behoort niet tot de mogelijkheden, net zo min als het doorrekenen van de voorstellen van de commissie-Wolfson. Arbeid minder, en milieuvervuiling meer belasten wordt snel een 'hot issue' in de economische politiek, misschien is het daarom mogelijk om zoiets in het programma voor volgend jaar te verwerken.

Een kleine onduidelijkheid doet zich voor bij het spelen in de vervolgrondes, waarin de voorjaarsnota, najaars-

De Rijksbegrotingsfloppy

De Rijksbegrotingsfloppy 1992 kost f 37 (inclusief docenten-handleiding). Extra exemplaren kosten f 25 per setje van vijf. Het programma is te verkrijgen door het bedrag over te maken op postbankrekening 36.87.00 van het NIBUD, Laan 20, 2512 GN Den Haag, onder vermelding van het gewenste formaat (5,25 of 3,5 inch), het aantal en het verzendadres.

nota en de eindafrekening worden op gemaakt. De speler moet zich voor elke vervolgronde weer bij het Ministerie van Financiën melden, hetgeen niet wordt verteld in de handleiding of in het hulpscherm. De logica is zoek bij de indeling van een van de tegenvallers, namelijk een hongersnood in Ethiopië waar de regering noodhulp voor verstrekt. Deze post verschijnt bij milieu in plaats van bij ontwikkelingssamenwerking.

Ten slotte is er een programmeerfoutje dat voor verwarring in de klaslokalen kan zorgen. In de afdruk op papier blijken de kolommen voor de eigen begroting en de realisatie te

worden verwisseld (terwijl de totaal-tellingen wel op de goede plaats staan). De procentuele verandering voor de gerealiseerde belastingontwikkeling bleek in mijn Groen Links-scenario niet correct. In de realisatie daalde de belasting met dik een procent (hetgeen echt niet had gehoeven, want met dat geld hadden we heel wat leuke dingen kunnen doen), terwijl het programma geen wijziging constateerde.

Al met al mogen de makers van dit begrotingsspel, Raoul de Zwart, Stephan Neumann en Ingrid Joustra, gefeliciteerd worden met een prachtig pakket ter verlevendiging van het economie-onderwijs op de middelbare school. Een aanrader dus. Voor iedere docent die weigert het pakket in het onderwijs te gebruiken mag wat mij betreft een additionele bezuiniging ter grootte van een formatieplaats op de post Onderwijs plaatsvinden. Dat komt dan niet alleen het financieringstekort, maar ook het spelgenot ten goede.

Hugo Keuzenkamp

De auteur is werkzaam bij de Economische faculteit van de Katholieke Universiteit Brabant.